

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Власенко В. М. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Дегтярьов С. І. (Суми, Україна), д-р іст. наук;
Камберова Р. (Софія, Болгарія), канд. філол. наук;
Король С. М. (Суми, Україна), канд. політ. наук;
Куліш А. М. (Суми, Україна), д-р юрид. наук;
Лобко Н. В. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Нестеренко В. А. (Суми, Україна), канд. іст. наук;
Піскун В. М. (Київ, Україна), д-р іст. наук;
Рамач Я. (Нові Сад, Сербія), д-р іст. наук;
Семенов В. М. (Суми, Україна), канд. наук із держ. упр.;
Теліженко Л. В. (Суми, Україна), д-р філос. наук.

Рекомендовано до видання вченою радою юридичного факультету
Сумського державного університету
(протокол № 10 від 07.04.2016 року)

Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення : матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. : у 2 част. (Суми, 18 квітня 2016 р.) / ред. колегія : В. М. Власенко, С. І. Дегтярьов, Р. Камберова та ін. – Суми : Сумський державний університет, 2016. – Ч. 1. – 168 с.

До збірника увійшли наукові статті та повідомлення викладачів, студентів, учених та аспірантів ВНЗ і наукових установ, виголошені в рамках II Міжнародної науково-практичної конференції «Особистість, суспільство, держава: проблеми минулого і сьогодення» (Посвідчення УкрІНТЕІ № 699 від 22 грудня 2015 р.), присвячені актуальним питанням суспільно-гуманітарних наук.

На обкладинці використано мапу «Русь, Московія і Тартарія» фламандського картографа XVI ст. Абрахама Ортелія.

ТРАДИЦІЇ ВСТАНОВЛЕННЯ ЗВ'ЯЗКУ МІЖ ПОКОЛІННЯМИ В УКРАЇНСЬКИХ РОДИНАХ В ДАВНІНУ

Споконвіку людство прагнуло дізнаватися про минуле не тільки своєї землі, країни, але й своєї родини, роду. Всі знання передавалися нащадкам разом з сімейними архівами, реліквіями, інколи і з усними легендами. Діти виховувалися на традиціях старшого покоління, передаючи їх своїм дітям в спадщину разом з накопиченим майном. Саме родинні цінності склали основу світогляду українського народу. Ю. Липа, відзначаючи високе ставлення українців до понять родини і роду, приходять до висновку, що *«почуття роду є й у війську, і вдома, і в динамізмі, і в традиційності. Українець не може вийти з своєї Родини, хіба, що викорінений або запроданий. Родина стає прообразом української групи»* [1, с. 147-148].

Однією з характерних особливостей українського народного світогляду було уявлення про рід як нерозчленовану єдність живих-померлих-ненароджених. Народний світогляд знав тільки один принцип класифікації – за приналежністю до роду, за зв'язком на підставі кривної спорідненості (материнства, дідівства, синівства, сестринства і т.д.). На цей класифікаційний принцип і спирається первісний світогляд. Усе, що існує, існує і діє у відношенні до роду, через рід, в своїй приналежності до роду.

На думку наших предків, рід включає до свого складу не лише живих, але й померлих і ненароджених. Померлий, відходячи й змінюючись, не виходить зі складу роду, він іде за *«новим тілом»*, але не стає поза родом. Зі смертю зв'язок живих і померлих не припинявся. Предки брали участь в усіх справах: без них не колосилося збіжжя, не завивався мак, огірки, горошок і т. д.; вони брали участь у всіх сільськогосподарських роботах родини. Для них виділялася частина врожаю поля. Ними сіялося й колосилося збіжжя: вони перебували в збіжжі; були збіжжям; з поля сніп-бабу, сніп-діда або звитий вінок переносили з закінченням жнив до стодоли. У певні пори року влаштовували поминальні обіди-

свята («поминальні суботи»). Кожне поминальне свято включало відповідні складові елементи: обряд кликання-запрошення, зустрічі-привітання, спільного обрядового обіду, в якому брали участь усі члени роду, живі й померлі, і, як кінцевий епізод свята, – обряд проводів, вирядження померлих в путь [2, с. 247-248].

Символічним репрезентантом родоводу був дідівський дух, дідух. У кожній родині поіменно знали й відповідно шанували до сьомого коліна всіх попередників. Вважалося, що душі предків постійно контактують з родиною, допомагають у господарській діяльності, сприяють родючості ниви, стежать, щоб у родині був лад і спокій. Тому в давнину чотири рази на рік улаштовували сімейну «вечерю для дідів», на яку запрошували душі всіх своїх попередників [3, с. 3].

Пізніше імена померлих членів роду заносилися в так звані синодики, поменники – книги, до яких заносили імена віруючих для поминання їх у храмі. Б. Барвінський описує історію появи їх на території України і поділяє на «*Помяники приватні або родинні, монастирські, братські, приходські і цехові*» [4, с. 88-89]. Нині в багатьох родинах також можна знайти помянники. Так, наприклад, в роді Зінченко-Полтавці зберігається граматка – поминальниця, перший запис в якій зроблений в 1646 р. [5, с. 7-8]. А родині О. Сколоздра дістався в спадок «*Пом'яник душ усопших*», де записані родичі, які померли протягом ХІХ ст. [6, с. 164].

Турбота про збереження пам'яті роду також відбилася в художній традиції у вигляді створення родовідних дерев. В давнину вважалося, що дерево життя – це і дерево роду, де кожна квіточка позначає якогось родича, а всі разом, на дереві є втіленням родоводу певної людини.

Найпростіше, тричленне позначення дерева-сім'ї є стовбурець з трьома гілочками: батько, мати і на вершечку дитя. Розгалужуючись, дерево охоплює дідусів і бабусь, братів і сестер, тіток, дядьків – усіх членів роду. Такі родовідні дерева вишивалися червоними нитками на білому полотні-долі рушника і вішалися як оберіг над образами, над вікнами та дверима. На Лемківщині на дверях малювали своєрідне родовідне дерево – квіт – своєрідну інформацію про склад сім'ї.

Гілочки з листками барвінку означали жінок та дівчат, що були в родині, а гілочки із зірками – чоловіків та парубків. Коли народжувалася дитина, домальовували нову гілочку, а коли хтось помирав – хрестик [7, с. 12].

Але історичний розвиток суспільства, різноманітні події, зміна поглядів, цінностей призвели до того, що цей звичай не зберігся. Але трохи пізніше була започаткована нова традиція – розміщувати на чільному місці хати рамки з фотокартками рідних і близьких, оздоблені рушниками, мов ікони. За ними – минуле роду, сім'ї, людські долі, злети і падіння, радість і горе.

Такими засобами прагнули зберегти і передати нащадкам відомості про рід нижчі шари нашого народу. На жаль, родові перекази жили в них в усній формі, а тому згодом забувалися.

Збереження пам'яті роду є однією з давніших традицій нашого народу. З давніх часів ця пам'ять роду формувалася за рахунок вшанування пам'яті померлих, усних переказів про представників роду, малювання родовідних дерев, створення родинних літописів, збереження і передача нащадкам сімейних реліквій. На сучасному етапі потрібно вивчати і запроваджувати традиції зі збереження пам'яті роду. Адже відродження і збереження пам'яті про покоління і особистості, що творили нашу національну і родову історію, буде сприяти формуванню національної самосвідомості та історичної пам'яті нації.

---

1. *Липа Ю.* Призначення України / Липа Ю. – К.: Фондація ім. О. Ольжича, 1997. – 268 с.

2. Енциклопедія українознавства / Під ред В. Кубійовича. – Т. 1. – Мюнхен – Нью-Йорк, 1949. – 1230 с.

3. *Скуратівський В. Т.* Дідух: Свята українського народу / В. Т. Скуратівський. – К., 1995. – 272 с.

4. *Барвінський Б.* Помяники усопших // Стара Україна. – 1924. – № 6.

5. *Зінченко П.* Од Зіновія // Україна. – 1991. – № 17.

6. *Сколотдра О.* Козацькому роду нема переводу / О. Сколотдра // Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві / Відп. ред. Я. Ісаєвич, упоряд. Ф. Стеблій. – Львів, 2001. – 960 с.

7. *Данилюк А. Г.* Українська хата / А. Г. Данилюк. – К., 1991. – 110 с.